

AUDIT 2025, 1 (47), səh. 5-17.
AUDIT 2025, 1 (47), pp. 5-17.
АУДИТ 2025, 1 (47), стр. 5-17.

DOI: 10.59610/bbu1.2025.1.1

*Hacıyev Fazil Şöhlət oğlu,
iqtisad elmləri doktoru, professor,
Azərbaycan Dövlət İqtisad
Universiteti (UNEC),
Email: fazilhaciye@yaho.com
© Hacıyev F.Ş., 2025*

UOT: 338.48, 502.131, 657.6
JEL: Z32, Q56, L83

YAŞIL İQTİSADİYYAT ŞƏRAİTİNDƏ TURİZM FƏALİYYƏTİNİN TƏHLİLİ VƏ AUDİT QİYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ

X Ü L A S Ə

Tədqiqatın məqsədi – dünya təsərrüfatı müstəvisində respublikada turizmin rekreasiyası potensialından və mövcud infrastrukturlarından səmərəli istifadə etmək istiqamətlərini əsaslandırmaq, milli xüsusiyyətləri nəzərə almaqla onun inkişafının təşkilati-iqtisadi mexanizminin təkmilləşdirilməsinə dair elmi cəhətdən əsaslandırılmış təklif və tövsiyələr hazırlamaqdan ibarətdir.

Tədqiqatın metodologiyası – işdə təhlil, müqayisə, qruplaşdırma və analogiya metodlarından istifadə olunur. Tədqiqatda müəllif tərəfindən turizm fəaliyyətinin təşkili xüsusiyyətləri şərh edilməsi üçün istifadə olunan statistik göstəricilər sistemi və onların formalaşma mənbələri müqayisə edilərək dəqiqləşdirilmişdir. Eyni zamanda turizm fəaliyyətinin formalaşmasında və stimullaşdırılmasında statistik göstəricilər təhlil edilərək sistemləşdirilmişdir.

Tədqiqatın tətbiqi əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, əldə edilmiş nəticələr və irəli sürülən təkliflər Azərbaycanda və onun regionlarında davamlı sosial-iqtisadi inkişafın sürətləndirilməsi, əhəlinin həyat səviyyəsinin yüksəldilməsi, ölkədə məşğulluğun artması ilə bağlı tədbirlərin həyata keçirilməsində istifadə edilə bilər.

Tədqiqatın nəticələri – turizm fəaliyyətinin beynəlxalq mobilliyini əks etdirən statistik göstəricilər və onların formalaşma mənbələri, o cümlədən Azərbaycanda turizm axınını müəyyən etmək üçün istifadə edilən göstəricilərin istiqaməti müəyyən edilmişdir, bunun əsasında turizm fəaliyyətinin formalaşması, təşkili və stimullaşdırılması təhlil edilib, qiymətləndirilmişdir.

Tədqiqatın orijinallığı və elmi yeniliyi – turizm fəaliyyətinin dünya təcrübəsinə əsaslanaraq bütövlükdə cəmiyyətin müsbət meyilləri davamlı sosial inkişafı üçün və layihələrin işlənməsində istifadə oluna bilər. Məlumdur ki, turizm fəaliyyətinin inkişafı iş yerlərinin yaradılmasına, büdcə gəlirlərinin çoxaldılmasına, müxtəlif çeşidli xidmətlərin genişlənməsinə, yeni kadr hazırlığına və infrastrukturun inkişafına gətirib çıxaracaqdır.

Açar sözlər: turizmin inkişafı, turizmin fəallığı, turizm bazarı, turizm infrastruktur, turizm məhsulları.

AUDİT 2025, 1 (47), səh. 5-17.
AUDIT 2025, 1 (47), pp. 5-17.
АУДИТ 2025, 1 (47), стр. 5-17.

G İ R İ Ş

Turizm hazırda dünya iqtisadiyyatının aparıcı sahələrindən birinə çevrilmişdir. Ümumdünya Ticarət Təşkilatının proqnozlaşdırmasına görə səyahətə çıxan turistlərin sayı hər il 4,1% artmaqdadır və 2024-cü ildə səyahətə çıxanların sayı 1,6 milyard nəfər olmuşdur. Turizm dünya üzrə ümumi milli məhsulun 11%-12%-nə bərabərdir. Ümumi kapital qoyuluşunun 7%-i, dünya istehlak xərclərinin 11%-i, dünya ixracat gəlirlərinin təxminən 7%-i turizmin payına düşür, yalnız neft və neft məhsullarının, avtomobil ixracından daxil olan gəlirlərdən mütləq ifadədə geri qalır. Dünyada hər 15 iş yerindən biri turizm sənayesinin payına düşür [9]. Bu, onu göstərir ki, dünyada turizm xidmətinin rolu artmaqdadır və yaxın gələcəkdə daha da artacaqdır. Bu baxımdan ölkədə turizmin təşkili və onun iqtisadiyyatda rolunun artması çox aktual məsələlərdən biridir.

Dünya İqtisadi Forumunun “2022-2023-cü il Dünya Rəqabətlik Hesabatı”nda qlobal turizmin rəqabət qabiliyyətlik indeksinə görə Azərbaycan bir pillə irəliləyib və 144 ölkə arasında 38-ci yerdə qərarlaşıb [9]. Bu, onu göstərir ki, turizm sahəsi üzrə hələ də istifadə olunmamış imkanlar (ehtiyatlar) mövcuddur. Bu isə turizmin formalaşmasına, inkişafına və stimullaşdırılmasına şərait yaratmaqdadır.

Azərbaycanda ötən əsrin 90-cı illərinin sonundan başlayaraq bu sahə inkişaf etməyə başlamışdır. Ulu Öndər Heydər Əliyev tərəfindən əsası qoyulmuş, bu gün Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən davam etdirilən siyasət, milli iqtisadiyyatın bütün sahələri kimi turizm sektorunun da inkişafına əlverişli zəmin yaradıb. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 6 aprel 2010-cu il tarixli Sərəncamı ilə “Azərbaycan Respublikasında 2010-2014-cü illərdə Turizmin inkişafına dair Dövlət Proqramı” ölkədə turizmin inkişafına güclü təkan vermişdir.

2020-ci ilin yanvar ayında “Azərbaycan Respublikası Regionlarının 2019-2023-cü illərdə sosial-iqtisadi inkişafı” Dövlət Proqramının icrasına həsr olunan konfransda ölkə rəhbəri nitqində son illər turizm sahəsində qazanılan uğurları qeyd etmişdir: “Son 15 il ərzində Azərbaycanda 450-yə yaxın mehmanxana tikilmişdir. Bizim indi dünya səviyyəli kurortlarımız var. Şahdağ, Naftalan, Qəbələ beynəlxalq kurort mərkəzinə çevrilibdir və Qalaaltı müalicəvi kurort mərkəzidir. Naxçıvanda Duzdağ kurortu yaradılmışdır. Sadəcə daha fəal olmalıyıq ki, turistləri cəlb edək. Burada vizaların sadələşdirilməsi işində əlavə tədbirlər görülüb ki, biz daha çox turist axınını təmin edək”. Bütün bunlar göstərir ki, ölkədə turizmin inkişafına əlverişli şərait yaradılmışdır. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Nazirlər Kabinetinin 2023-cü ilin sosial iqtisadi inkişafının yekunlarına və qarşıda duran vəzifələrə həsr olunmuş iclasında turizmin inkişafına bir daha diqqət yetirmişdir. Keçən il turistlərin, xarici vətəndaşların ölkəmizə səfərləri 11% artmışdır. Bu ilin birinci rübündə artıq 25% artım var. Bu da çox gözəl göstəricidir. Bunun əlbəttə ki, bir çox səbəbləri var. Birincisi, Azərbaycanda mövcud olan və son illər ərzində yaradılmış müasir infrastrukturunu qeyd etmək olar. Bizim 6 beynəlxalq seroportumuz var, ən son modellərlə təchiz edilmiş hava nəqliyyatımız mövcuddur. Bütün bölgələrə gözəl yollar çəkilibdir. Bakıda və bölgələrdə gözəl otellər tikilibdir. Bakıda dünyanın demək olar ki, bütün aparıcı otel şəbəkələri öz otellərini idarə edirlər. Bütün bölgələrdə müasir otel infrastrukturunu, müalicəvi turizm inkişaf edir. Biz ənənəvi turizm bölgələrini bərpa etdik. Vaxtilə -Sovet dönəmində Naftalana ildə təxminən 70 min turist gəlirdi. Son məlumatlara görə hər il təxminən 30-35 min insan buraya müalicə almağa gəlir. Biz Qalaaltı kurortunu bərpa etmişik,

AUDIT 2025, 1 (47), səh. 5-17.
AUDIT 2025, 1 (47), pp. 5-17.
АУДИТ 2025, 1 (47), стр. 5-17.

özü də yüksək səviyyədə. Sovet dövründə orada olan vətəndaş indi görür ki, burada yetərinə fərq var. Biz digər müalicəvi turizm zonalarını yaratdıq, yeni turizm obyektləri istifadəyə verildi. Qusarda Şahdağ, Qəbələdə Tufandağ xizək kompleksləri ən müasir turizm infrastrukturudur. İkincisi, ölkəmizdə mövcud olan sabitlik turistlər üçün olduqca əlverişlidir. Azərbaycan sabit ölkədir. Bu da önəmli amildir. Göründüyü kimi Azərbaycan turizm üçün cəlbedici ölkəyə çevrilir [12].

Turizmin mahiyyəti və əhəmiyyəti

Mənbələrə görə “Turizm” sözü fransız dilində “*turizme*” adlanır. Turizmin fiziki şəxslərin getdiyi ölkədə ödənişli fəaliyyətlə məşğul olmaq şərti ilə istirahət, mədəni, tarixi və təbii işlə tanışlıq, sağlamlıq, bərpa və digər məqsədlərə daimi yaşadığı ölkənin hüdudlarından kənara müvəqqəti səyahətidir. Bunun leksik mənası isə səyyahların, tacirlərin, elmi axtarışda olan adamların bir ölkədən digər ölkəyə getməsini ifadə edir. Elə “turist” adı da buradan götürülmüşdür. Turizm Beynəlxalq Assosiasiyası tərəfindən qəbul edilən tərifə görə isə “turizm – sosial-iqtisadi sistem kimi insanların daimi yaşayış yerindən fərqli və onların əmək fəaliyyəti ilə bağlı olmayan yerlərdə insanların yer dəyişməsi və gəlişi zamanı meydana çıxan münasibətlərin, əlaqə və hadisələrin məcmusu sayılır” [8].

Turizmin iqtisadi mahiyyəti onunla izah olunur ki, o, müştərilərə məhsulunu və xidmətlərini təklif etməklə yerli sənayenin, kənd təsərrüfatının və digər sahələrin tələbini canlandırır, onların inkişafına, istehlak mallarının istehsalını artırmağa, məşğulluğun yüksəldilməsinə təsir göstərir. Bununla turist axını həm mədəniyyət, əyləncə, istirahət müəssisələrinin (muzeylər, incəsənət, idman-kurort, sərgilər, xalq sənətkarlığı, abidələr, şou və s.), mehmanxanaların, nəqliyyat müəssisələrinin gəlirlərini artırır, həm də vergi ödəmələri hesabına fayda verir və ölkəyə xarici valyuta axınına səbəb olur [5].

Turizm hər hansı bir dövlətin vətəndaşının, əcnəbinin və vətəndaşlığı olmayan şəxsin daimi yaşayış yerindən kənarda müvəqqəti olacağı yerdə yerli mənbələrdən maliyyələşdirilən ödənişli fəaliyyətdə olmamaq və müvəqqəti yerləşmə yerində bir dəfədən az olmayaraq gecələmək şərti ilə istirahət, abadlaşdırma - bərpa, tanışlıq, bilgilənmə, tarix və mədəniyyət səviyyələrindən bəhrələnmə, iş-peşə, idman, dini, habelə ictimai mənəviyyat və ictimai qayda tələblərinə cavab verən digər məqsədlərlə azı 24 saat müddətində həyata keçirdikləri yerləşmələrdir.

Beynəlxalq turizmin inkişafı turistləri qəbul edən ölkəyə valyuta daxil olmalarını artırır, ödəniş balansının göstəricilərinin strukturunu yaxşılaşdırır, turizm sahəsində xidmət edən müəssisələrin, eləcə də ayrı-ayrı sahələrin inkişafına güclü təsir edir.

Turizm xidmətlərinin xarakterik cəhətləri ondan ibarətdir ki, onun bəzi növləri hiss olunmayan, qeyri-maddi xarakterlidir. Ekskursiya rəhbərlərinin söhbəti turistlərə dərin emosional təsir göstərə bilər ki, onu maddi izah etmək, əvvəlcədən görmək yaxud hiss etmək mümkün deyil. Turizmin digər xidmətləri isə maddi xarakter daşıyır: turist gətirilmiş, müalicə edilmiş, istirahət etmiş olur. Lakin hər iki halda turist xidmətlərinin spesifikasiyası ondan ibarətdir ki, onlar təqdim edilməmişdən əvvəl öz müsbət təsirini göstərmir. Başqa sözlə, turist xidmətlərinin istehsalının və istehlakının ayrılmazlığı vardır. Bu vəziyyət turizmin müxtəlif təsərrüfat subyektlərini özünə daxil edən, dinamik fəaliyyət göstərən xidmətlər sistemi olduğu nəticəsinə gəlməyə imkan verir.

Müasir turizmin sistemi təşkilatı olaraq aşağıdakı təsərrüfat subyektlərinə malikdir: turist xidmətlərini həyata keçirən firmalar (müalicə müəssisələri, sanatoriyalar, istirahət evləri, işgüzar məsləhətxanalar); turoperatorlar, yəni əsasən toplanış əsasında turist məhsulunun işlənilib

AUDIT 2025, 1 (47), səh. 5-17.
AUDIT 2025, 1 (47), pp. 5-17.
АУДИТ 2025, 1 (47), стр. 5-17.

hazırlanması və satışı ilə məşğul olan firmalar; turopertorlar tərəfindən formalaşan turist məhsulu satıcısı kimi çıxış edən tur agent firmaları; yerdəyişmə üzrə xidmətlər (pansionatlar, istirahət evləri, motellər, mehmanxanalar və s.) təqdim edən ixtisaslaşmış firmalar; ixtisaslaşdırılmış qida müəssisələri (restoranlar, barlar, kofelər, yeməxanalar və s.); ixtisaslaşmış nəqliyyat müəssisələri (aviasiya müəssisələri, avtomobil müəssisələri, dəmiryol idarələri, dəniz və çay nəqliyyat müəssisələri); turistlər üçün ixtisaslaşdırılmış ticarət müəssisələri və ticarət firmaları; turizmde asudə vaxt müəssisələri (kino-konsert zalları, oyun avtomatları zalı); reklam-informasiya, turist müəssisələri (reklam agentlikləri, reklam büroları, turist-informasiya mərkəzləri və s.); dövlət müəssisələri (unitar və səhmdar xarakterli, turizmlə və kommersiya və ya sosial əsaslarla məşğul olan milli və regional bələdiyyə müəssisələri).

Dünyanın bir çox ölkələrində turizm insanların sağlamlığında, asudə vaxtlarının səmərəli istifadəsində, iqtisadiyyatda önəmli yer tutur, regionların sosial inkişafına təkan verir, büdcəyə əlavə vəsaitlərin cəlb edilməsinə əlverişli şərait yaradır. Bu gün dünya milli məhsulunun, dünya investisiyalarının, iş yerlərinin və dünya istehlak xərclərinin 11%-i turizmin payına düşür.

Qeyri-neft sahələrinin yüksəlişi ilə davamlı iqtisadi inkişafın təmin edilməsi müasir dövrdə ölkədə qarşıda duran mühüm vəzifədir. Çoxsaylı tədqiqatlar göstərir ki, turizm öz perspektivliyinə görə qeyri-neft sahələri arasında aparıcı mövqeylərdən birini tutur.

2002-ci ildən başlayaraq hər il Azərbaycanda beynəlxalq turizm sərgisi təşkil olunmuşdur. Ölkədə turizmin əhəmiyyətini artırmaq, turizm potensialını təbliğ etmək, yerli adət-ənənələri milli mətbəxi, mədəni-tarixi irsi tanıtmmaq məqsədi ilə tematik nəşr məhsulları (kitab, buklet, CD və DVD-lər və s.) hazırlanır və yayılır. Dünyanın müxtəlif televiziya kanallarında reklam çarxı nümayiş etdirilir, həyata keçirilən yeni layihələr barədə reklam və elanlar verilir, bu istiqamətdə internet imkanlarından və digər elektron daşıyıcı vasitələrdən geniş istifadə edilir.

Ümumiyyətlə turizm və sosial-mədəni servis xidməti fəaliyyət növü kimi əhalinin asudə vaxtının səmərəli istifadə edilməsinə, ekskursiya, səyahət və turist marşrutlarının təşkilinə, həmçinin turistlərin başqa xidmət növlərindən istifadəsinin genişlənməsinə təkan verir. Turizm xidmətləri bilavasitə turist təşkilatlarının fəaliyyətinin nəticəsidir. Turizm xidməti əməyin spesifik xüsusiyyətlərini və məzmununu müəyyənləşdirən milli iqtisadiyyatın müstəqil sahəsidir. Turizmde əmək məhsuldarlığının artım sürəti üçün xidmətin səviyyəsinin yüksəldilməsi, əməyin təşkili və stimullaşdırılmasının forma və üsullarının təkmilləşdirilməsi, turizmin sosial-mədəni servis xidmətlərinin təşkilinin qurulması zəruridir.

Turizm sahəsində çalışanların peşə hazırlığının artırılması məqsədilə 2006-cı ildə Turizm İnstitutu yaradılmışdır, onun nəzdində müxtəlif peşələr üzrə daimi fəaliyyət göstərən kurslar açılmış, eyni zamanda Ümumdünya Turizm Təşkilatının və Türkiyənin Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin dəstəyi ilə müxtəlif təlim proqramları həyata keçirilməkdədir [5].

Bununla yanaşı, turizmin inkişafı və turizm sektorunun ölkə iqtisadiyyatının aparıcı sahələrindən birinə çevrilməsi bugün Azərbaycanda ən mühüm vəzifə olaraq qarşıda durur. Aparılan hesablamalara görə bəzi ölkələrdə turizm büdcə gəlirlərinin dördüdə bir hissəsini, hətta daha çoxunu təşkil edir. Fransa, İspaniya, İsveçrə, İtaliya, Macarstan və Çexiyada ümumi milli məhsulun 15%-dən 35%-ə qədəri turizm sənayesindən əldə edilir. Azərbaycanda isə 2015-ci ildə ümumi daxili məhsulun 4,5%-i, ölkə üzrə investisiyaların 5,3%-i, iqtisadi fəaliyyət ilə məşğul olan əhalinin 1,1%-i turizmin payına düşür. Göründüyü kimi, son illər Azərbaycanda əldə olunmuş sosial-iqtisadi irəliləyiş bu vəzifənin yeni imkanlarla adekvat səviyyədə həllinə şərait yaradır [4].

AUDIT 2025, 1 (47), səh. 5-17.
AUDIT 2025, 1 (47), pp. 5-17.
АУДИТ 2025, 1 (47), стр. 5-17.

Azərbaycan Respublikasında turizm sektorunun dayanıqlılığının inkişafını təmin etmək və turizmin ölkə iqtisadiyyatının aparıcı sahələrindən birinə çevrilməsi məqsədilə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev 2010-cu il 6 aprel tarixində "Azərbaycan Respublikasında 2010-2014-cü illərdə turizmin inkişafına dair Dövlət Proqramı"nın təsdiq edilməsi haqqında Sərəncam imzalanmışdır.

Dövlət Proqramının başlıca məqsədi Azərbaycanda yüksək iqtisadi, sosial və ekoloji tələblərə cavab verən müasir turizm sahəsinin formalaşdırılması və onun ölkə iqtisadiyyatının əsas inkişaf dayaqlarından birinə çevrilməsinin təmin edilməsi ilə yanaşı, turizm fəaliyyətinin genişlənməsinə şərait yaratmaqdan ibarətdir.

Turizmin müasir vəziyyətinin təhlili və inkişafı perspektivləri

Azərbaycanda qeyri-neft sektorunun inkişaf etdirilməsi sahəsində həyata keçirilən tədbirlərdən biri də ölkə üçün əsas sahə olan turizmin formalaşması və inkişafıdır. Hazırda Azərbaycan turizm xidmətlərinin keyfiyyətinə görə Türkiyədən və fəaliyyətdə olan qiymətlərə görə Gürcüstandan geri qalır. 2024-cü ildə Azərbaycanda turizmin ümumi daxili məhsulda payı 4,1% təşkil etdiyi halda, bu göstərici qonşu Gürcüstanda 7,5%, Türkiyədə isə 12,3% təşkil edir. Bu məqsədlə ölkədə bir sıra kompleks tədbirlər həyata keçirilmiş və hal-hazırda da həyat keçirilməkdədir. Son illər Azərbaycanda turizm sahəsində beynəlxalq əlaqələrin təşkili və inkişaf etdirilməsi, turizm imkanlarının təbliği, milli turizmin inkişafı və turizm infrastrukturunun yeniləşməsi sahəsində konkret istiqamətlər müəyyənləşdirilmişdir. Bu baxımdan Azərbaycanda turizmi inkişaf etdirmək məqsədilə bir sıra vəzifələr qarşıya qoyulmuşdur. Buraya əsasən turizm sahəsində sahibkarlığın dəstəklənməsi, turistlərə xidmətin keyfiyyətinin yüksəldilməsi və beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılması, turizm fəaliyyətinin dövlət tənzimlənməsi, xarici investorların turizm sferasına cəlb etdirilməsi və s. aiddir. Bu vəzifələrin ardıcıl olaraq həyata keçirilməsi Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin 2016-cı il 20 dekabr tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilən Azərbaycan Respublikasında Turizm Şurasının yaradılması haqqında Əsasnamədə bir daha göstərilmişdir.

Hazırda strateji yol xəritəsinin əsası olan turizm sferasının gündən-günə inkişaf etdirilməsi Azərbaycanın beynəlxalq turizmə integrasiya etməsindən çox asılıdır. Ümumiyyətlə 2024-cü ildə ölkəyə gələn turistlərin sayı 2,3 milyon nəfər olmuşdur. Xarici turistlərin ölkədəki xərcləri isə 1,3 milyard manat, turizm və aidiyyəti sahələrdə çalışan işçilərin sayı 42 min nəfər, turizm sahəsinin ölkənin ümumi daxili məhsulundakı xüsusi çəkisi isə 4,1% olub. Həmçinin Azərbaycan mehmanxanalarında keçirilən gecələmələrin sayı 2023-cü illə müqayisədə 0,8% artaraq 1687,5 min adam-gecə təşkil edib. Bunun 47,6%-i xarici ölkə vətəndaşlarının payına düşür. Ümumi gecələmələrin 64,1%-i Bakı şəhərində qeydə alınıb. Eyni zamanda mehmanxana və mehmanxana tipli müəssisələrdə 392,8 min nəfər xarici ölkə vətəndaşı gecələyib. Onların əsas hissəsi Böyük Britaniya, Rusiya, Türkiyə, ABŞ, Almaniya, İran, İtaliya, Ukrayna, Fransa, Qazaxıstan vətəndaşları təşkil etmişdir. Əcnəbilərin 73,2%-i ölkəyə turizm məqsədilə səfər edib. 2023-cü illə müqayisədə bu müəssisələrin xidmətlərindən istifadə edən Bolqarıstan, Estoniya, Finlandiya, Çexiya, Yaponiya, Belçika, Polşa, Türkiyə, Moldova, Çin Almaniya və Rumıniya vətəndaşlarının sayında daha çox artım müşahidə olmuşdur. Turistlərin 43,1 %-i istirahət və əyləncə 37, 5 %-i işgüzar, digərləri isə turizm məqsədilə ölkəyə səfər edib. İstirahət və əyləncə məqsədilə Bakı, Naxçıvan, Quba, Şamaxı, Şəki, Masallı, Qəbələ, Mingəçevir, Abşeron, İsmayilli, Qusar, Lənkəran və Qaxa səfər edən turistlərin sayı daha çox olmuşdur. Turizm məqsədilə səfər edən ölkə vətəndaşlarının 34,7%-ni Bakı sakinləri təşkil edib.

AUDIT 2025, 1 (47), səh. 5-17.
AUDIT 2025, 1 (47), pp. 5-17.
АУДИТ 2025, 1 (47), стр. 5-17.

Bütün bunlar göstərir ki, Respublikada turizmin inkişafı üçün əlverişli şərait vardır. Bu isə ölkənin ümumi daxili məhsulunun formalaşmasında, tədiyyə balansının sabitləşdirilməsində, əhali məşğulluğunun təmin olunmasında və büdcə daxil olmalarının artırılmasında böyük rol oynayır. Azərbaycanda 2023-cü ildə ölkə üzrə 535 mehmanxana və mehmanxana tipli müəssisələrin nömrələrinin sayı 4,9% artaraq 17367 vahid, bir dəfəlik tutumu isə 5% artaraq 37278 çarpayı-yer olub. Birdəfəlik tutumun 12761-i Bakı şəhərində yerləşən mehmanxanaların payına düşür.

2023-cü il Azərbaycanda turizm göstəricilərinin artan xətt üzrə getdiyini göstərmişdir. Ölkəyə gələn xarici vətəndaşların sayı 973,5 min nəfər olub. Onların 310,7 min nəfəri Rusiya Federasiyası, 283,4 min nəfəri Gürcüstan, 148,2 min nəfəri Türkiyə, 72,8 min nəfəri İran, 27,2 min nəfəri Ukrayna, 19,4 min nəfəri Birləşmiş Krallıq, 12,5 min nəfəri Qazaxıstan, 7,8 min nəfəri Almaniya, 6,5 min nəfəri Amerika Birləşmiş Ştatları, 85,0 min nəfəri isə digər ölkələrin vətəndaşlarıdır [4].

Bu müddətdə ölkəyə gələn xarici vətəndaşların ümumi sayında Rusiya, Gürcüstan, Türkiyə və İran vətəndaşlarının xüsusi çəkisi daha çox olub və müvafiq olaraq 31,9%, 29,1%, 15,2% və 7,5% təşkil edib. 2014-cü ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə Azərbaycana səfər edən Almaniya, Böyük Britaniya, İtaliya, Avstriya, Belçika, Çexiya Respublikası, İsveçrə, Fransa, Niderland, Portuqaliya, Serbiya, Slovakiya, Yunanıstan, eləcə də Belarus, Ukrayna, Türkmənistan, BƏƏ, İsrail, Yaponiya və Avstraliya vətəndaşlarının sayında daha çox artım müşahidə olunmuşdur.

Davamlı olaraq 2020-cı ildə Azərbaycana gələn turistlərin sayı artmışdır. Belə ki, ölkəyə gələn xarici ölkə vətəndaşlarının sayı 2 milyon nəfərdən çox olmuşdur. Bu da keçən illə müqayisədə 11,7% artım deməkdir. Bu il ölkəyə daha çox Rusiya, Gürcüstan, Türkiyə, İran və başqa ölkələrdən gələnlər çoxluq təşkil etmişdir. 2020-ci illə müqayisədə 2023-cü ildə ölkəyə İordaniyadan 2 dəfə, Küveytdən 3,2 dəfə, Qətər, Səudiyyə Ərəbistanı və Omandan 10 dəfə, Birləşmiş Ərəb Əmirliklərindən 22 dəfə, İraqdan 30 dəfə çox turist gəlmişdir. Bütün bu gəlişlər Azərbaycanda yaranmış turizm mühitinin yaxşılaşmasındam asılıdır [4].

Göründüyü kimi, Azərbaycan Respublikasında 2019-2023-cü illərdə turizmin inkişafına dair Dövlət Proqramının həyata keçirilməsi nəticəsində turizmin inkişafı üçün münbit şərait yaradılmış, beynəlxalq turizm bazarına integrasiyanın təmin olunmasının əsası qoyulmuşdur. Ümumilikdə ölkəyə gələn turistlərin sayı ilbəil artır, ölkədə fəaliyyət göstərən turizm şirkətləri şəbəkəsi genişlənir.

Cədvəl 1.

Azərbaycanda turizmin əsas iqtisadi göstəricilərinin təhlili

Göstəricilər	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Müəssisənin sayı, vahid	18	81	126	170	197	243
İşçilərin sayı, nəfər	127	646	1418	1730	1729	1586
Müəssisələrin əldə etdiyi gəlir, min manat	443,9	6020,9	19065,3	2712,5	29600,9	36482,2
Məhsul (xidmət) istehsalına çəkilən xərclər, min manat	1250	5160	17811,3	23540,8	25292,5	29840,0

AUDIT 2025, 1 (47), səh. 5-17.
AUDIT 2025, 1 (47), pp. 5-17.
АУДИТ 2025, 1 (47), стр. 5-17.

Əhaliyə satılmış turizm yollayış blanklarının sayı, ədəd	2172	16444	34121	62866	65448	44615
Əhaliyə satılmış turizm yollayış blanklarının dəyəri, min manat	400	3253,3	25848,7	40693,2	42892,3	33474,7
Qəbul edilmiş və göndərilmiş turistlərin sayı, nəfər	11679	40008	69923	101431	91961	61965

Cədvəlin məlumatlarından göründüyü kimi, 2018-2023-cü illərdə ölkədə turist müəssisələrinin sayı davamlı olaraq artmışdır. Belə ki, 2019-cu ildə turist müəssisələrinin sayı 81 vahid olmuşdursa, 2023-cü ildə 243, 2022-ci ildə 197, 2021-ci ildə isə 170 vahid təşkil etmişdir. 2019-cu illə müqayisədə 2023-cü ildə turist müəssisələrinin sayı 3 dəfə artmışdır (4).

Turizm fəaliyyətini xarakterizə edən keyfiyyət göstəricilərindən biri turist müəssisələrinin əldə etdiyi gəlirdir. 1 saylı cədvəlin məlumatlarından göründüyü kimi, bu dövrdə turist müəssisələrinin əldə etdiyi gəlir artmışdır. Belə ki, 2023-cü ildə turizm müəssisələrinin əldə etdiyi gəlirin həcmi təxminən 36482,2 mln. manat, 2022-ci ildə 29600,9 mln manat, 2021-ci ildə isə 2712.5 mln manat təşkil etmişdir. 2019-cu illə müqayisədə 2023-cü ildə turizm müəssisələrinin gəlirləri 6 dəfə, 2022-ci illə müqayisədə isə 23,2% artmışdır. Turist müəssisələrinin əldə etdiyi gəlirin bu dəyişiklikləri qarşılığında turist müəssisələrinin məhsul (xidmət) istehsalına çəkilən xərclərin dəyişməsi müvafiq olaraq 5,8 dəfə və 18% təşkil etmişdir.

Əhaliyə satılmış turizm yollayış blanklarının sayının dinamikasındakı dəyişikliklər turist axınının intensivliyi haqqında ümumi təsəvvür yaradır. Təhlil edilən dövrdə ölkənin turizm sektorunun bu göstəricisinə də davamlı artım xas olmuşdur. Belə ki, 2019-cu ildə əhaliyə satılmış turizm yollayış blanklarının ümumi sayı 16444 ədəd, 2023-cü ildə 44615 ədəd təşkil etmişdir. 2019-cu illə müqayisədə 2023-cü ildə əhaliyə satılmış turizm yollayış blanklarının ümumi sayı 2,7 dəfə artmışdır. Bütün bunlar onu göstərir ki, hələ də Respublikada turizm fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması üçün istifadə olunmayan imkanlar (ehtiyatlar) vardır.

Ümumiyyətlə, Azərbaycanda turizm sektorunun 2025-ci ildə gəlirləri 1,003 milyard ABŞ dolları olacağı gözlənilir. Statistika portalı proqnozuna görə 2025-2029-cu illərdə turizm sektorunda illik artım sürəti 4,005% təşkil edəcək. Nəticədə 2029-cu ildə turizm sektorunun həcmi 1,2 milyard ABŞ dolları olacaqdır. Bunun 546,1 milyon ABŞ dolları bazar həcmi ilə otelçilik sənayesi olacaqdır. 2029-cu ilə qədər isə Azərbaycanın turizm bazarında ümumi gəlirin 74%-i online olacaqdır.

Göründüyü kimi, Azərbaycanda turizm xidmətlərinin coğrafiyası böyükdür. Bu baxımdan xarici ölkə vətəndaşlarının hansı növ turizm xidməti üçün ölkəyə gəlməsinin böyük iqtisadi əhəmiyyəti vardır. Belə ki, bu gəliş zamanı xarici ölkə vətəndaşlarının həm ölkə haqqında maraq dairəsinə, həm ölkənin hansı sahəsinin inkişafına daha çox diqqət ayıracağına, həm hansı növ turizm xidmətlərində problemlərin mövcudluğu və bunların aradan qaldırılması yollarının müəyyənləşdirilməsi üçün stimül yaranır.

AUDIT 2025, 1 (47), səh. 5-17.
AUDIT 2025, 1 (47), pp. 5-17.
АУДИТ 2025, 1 (47), стр. 5-17.

Cədvəl 2.

**Azərbaycana gəlmiş xarici turistlərin məqsədləri üzrə dinamikasının təhlili
(min nəfər)**

Turistlərin məqsədləri	2020		2021		2022		2023	
	Min nəfər	%	Min nəfər	%	Min nəfər	%	Min nəfər	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Xarici ölkə vətəndaşlarının turizm məqsədilə ölkəyə gələnlərin sayı - cəmi	2304	100%	1848	100%	9493	100%	11232	100%
İstirahət, əyləncə turizmi	404,5	58	687,8	35	705,2	33	668,8	33,3
Biznes və işgüzar turizmi	261,8	38	595,3	30	648,9	30	632,3	31,5
Müalicə turizmi	7,6	1	43,0	1	46,2	1	36,5	1,8
Dini turizm	4,2	1	13,2	1	13,7	1	11,5	0,6
Qohumların, dostların ziyarəti	-	-	607,8	62	673,7	32	542,0	27,0
Digər turizm məqsədləri	14,6	1	38,8	1	41,8	1	115,1	5,8

Göründüyü kimi, xarici turistlərin 33,%-i istirahət və əyləncə, 31,5%-i biznes və işgüzar, 1,8%-i müalicə, 0,6%-i dini, 27%-i qohumları və dostların ziyarəti və 5,8%-i digər turizm məqsədi ilə ölkəyə səfər etmişdir. Təhlil göstərir ki, 2023-cü ildə ölkədə 3422324 gecələmə keçirilmişdir. Gecələmələrin 49,8%-i Bakı şəhərinin, 9,65%-i Quba-Xaçmaz, 5,1%-i Aran, 14,6%-i Gəncə-Qazax, 5,1%-i Lənkəran, 2,2%-i Şəki-Zaqatala, 6,5%-i Naxçıvan, 3,1%-i Abşeron, 4%-i digər iqtisadi rayonların payına düşür. Hesablama göstərir ki, bir turist ölkədə orta hesabla 5,2 gecələmə keçirmişdir [4].

Turizmin inkişafının əsas göstəricilərindən biri də onun maddi-texniki bazası, xüsusilə yerləşdimə vasitələrinin fəaliyyətidir. Turistlərin yerləşdirilməsində mehmanxana və mehmanxana tipli müəssisələr mühüm rol oynayır. Son illərdə mehmanxana və mehmanxana tipli müəssisələrin inkişafında müsbət meyillər xeyli güclənmişdir.

Cədvəl 3.

Azərbaycanda mehmanxana və mehmanxana tipli müəssisələrin əsas göstəricilərinin təhlili

Göstəricilər	2018	2019	2020	2021	2022	2023
1	2	3	4	5	6	7
Mehmanxana və mehmanxana tipli müəssisələrin sayı, vahid	621	670	682	712	757	809
İşçilərin sayı, nəfər	11407	12481	10731	11143	12314	13608
Birdəfəlik tutum, yer	46593	49980	50687	53049	56562	59407
Nömrələrin sayı, vahid	22192	23865	24195	25495	27312	28683
Gecələmələrin sayı, gecə	3002959	3345235	999786	1788716	2647178	3422324
Yerləşdirilmiş şəxslərin sayı-cəmi, min nəfər	1749	1919	668	1172	1697	1945

AUDIT 2025, 1 (47), səh. 5-17.
AUDIT 2025, 1 (47), pp. 5-17.
АУДИТ 2025, 1 (47), стр. 5-17.

Müəssisələrin əldə etdiyi gəlir, min manat	359453	450189	116748	209687	355322	488828
Məhsul və xidmətlərin istehsalına çəkilən xərclər, min manat	277681	308343	171805	231468	276706	390095
Büdcəyə ödənilmiş vergilər	33323	42254	15018	12820	25145	29282

2018-2023-cü illərdə ölkədə mehmanxana və mehmanxana tipli müəssisələrin sayı davamlı olaraq artmışdır. 2018-ci ilə nisbətən 2023-cü ildə bu tipli müəssisələrin sayı 1,3 dəfə, 2022-ci ilə müqayisədə 1,1% artmışdır. Təhlil edilən dövrdə yerləşdirilmiş şəxslərin sayı 1749 min nəfərdən, 1945 min nəfərə yüksəlmişdir. Bu, o deməkdir ki, mehmanxana və mehmanxana tipli müəssisələrdə yerləşdirilən şəxslərin sayı 2018-ci ilə nisbətən 2023-cü ildə 11 % artmışdır [4].

2023-cü ildə mehmanxana və mehmanxana tipli müəssisələrdə işləyənlərin sayı 13608 nəfər, büdcəyə ödənilən vergilər isə 29282 min manat olmuşdur. Hazırda ölkədə turizm sektorunun inkişafına müsbət təsir göstərən amillərdən biri də 2016-cı ildən etibarən respublikamızda tətbiq edilən "Tax free" sistemidir. "Tax free" sistemin tətbiqi xarici turistlərin ölkəyə cəlb edilməsinə və onların ölkə ərazisində daha çox mal almaqla, pərakəndə ticarətdə satış dövriyyəsinin artırılmasına, ixracönlü istehsalın stimullaşdırılmasına, xarici valyutanın ölkəyə axınının artmasına şərait yaradır. "Tax free" sistemində ƏDV-nin qaytarılması üçün əsasən hava limanlarında xüsusi məntəqələr yaradılmışdır. Bu sistem ölkəmizə gələn turistlər arasında böyük marağa səbəb olmuşdur. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva Bakı Ekspo Mərkəzində "AITF-2017" XVI Azərbaycan Beynəlxalq turizm və səyahətlər və "HOREX Caucasus - 2017" XI Qafqaz Beynəlxalq mehmanxana, restoran və supermarketlər üçün avadanlıq və ləvazimatlar sərgiləri ilə tanış olmuşlar. Bildirilmişdir ki, bu sərgidə 22 ölkəni təmsil edən 272 şirkət iştirak edir. Bu ziyarətçilər 90-dan artıq xarici turizm istiqaməti, eləcə də ölkə daxilində istirahət imkanları ilə tanış ola biləcəklər. Bu sərgidə bildirilmişdir ki, dövlət başçısının 30 mart 2017-ci il tarixli "Azərbaycan Respublikasında çimərlik turizminin inkişafına dair 2017-2020-ci illər üçün tədbirlər planı"nın təsdiqi haqqında Sərəncamına əsas ölkənin turizm sektorunun inkişafını təmin etmək məqsədilə bir sıra mühüm işlər görülmüşdür.

Bununla yanaşı, Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin fəaliyyətinin mühüm bir hissəsi turizm sahəsinin inkişafı, Azərbaycanda zəngin mədəniyyətinin, təbii gözəlliklərinin, turizm imkanlarının xaricdə tanıtılması ilə bağlıdır. Beynəlxalq turizm sərgilərində fəal iştirak, dünyanın aparıcı televiziya kanallarında Azərbaycanın turizm imkanlarının təbliği, nüfuzlu nəşrlərin brendi ölkəmiz haqqında bələdçi kitablarının hazırlanması və sair bu kimi tədbirlərin əhəmiyyəti böyükdür. Bununla yanaşı, ölkəmiz beynəlxalq təşkilatlarda, o cümlədən Ümumdünya Turizm Təşkilatı, İslam Konfransı Təşkilatı, GUAM, İƏT və başqa qruplarla sıx əməkdaşlıq edərək, artıq yeni bir turizm istiqaməti kimi dünyaya açılmağa başlayıb.

Azərbaycan hər il 20-yə yaxın beynəlxalq turizm sərgisində təmsil olunur. Xarici ölkələrlə turizm əlaqələrinin genişləndirilməsi respublikamızda mehmanxana və mehmanxana tipli obyektlərin, eləcə də turizm şirkətlərinin sayının artması, dünya standartlarına uyğun turizm xidməti infrastrukturunun yaradılması bu sahədə məqsədyönlü fəaliyyətin nəticəsidir. Hazırda turistlər üçün viza rejiminin sadələşdirilməsi, yeni turist qarşılaşdırılma yerlərinin yaradılması, ilboyu turizmin təşkili, Azərbaycanın turizm potensialının dünyanın ən məşhur televiziya ka-

AUDIT 2025, 1 (47), səh. 5-17.
AUDIT 2025, 1 (47), pp. 5-17.
АУДИТ 2025, 1 (47), стр. 5-17.

nallarında tanıtılması istiqamətində uğurlu fəaliyyətimiz davam etdirilir. Bunun nəticəsidir ki, 2016-cı ildə ölkəyə qonşu ölkələr üzrə gələnlərin sayının azalmasına baxmayaraq, İran İslam Respublikası, İran körfəzi və Yaxın Şərq, Avropa, Asiya, Afrika ölkələri, Amerika və Avstriya üzrə gələnlərin sayında artım olmuşdur.

Turizm fəaliyyətinin audit qiymətləndirilməsi

Azərbaycan turizmi beynəlxalq turizm sənayesinin diqqət mərkəzindədir. Belə ki, Dünya Səyahat və Turizm Şurasının (WTTC) qiymətləndirməsinə görə, 2015-ci il ərzində ÜDM-da turizmin birbaşa çəkisi 1,3 mlrd. manat, ümumi çəkisi isə 4,9 mlrd. manat olmuşdur ki, bu da öz növbəsində göstəricilərin müvafiq olaraq 2,4% və 8,8%-ni təşkil etməsi deməkdir. Sözügedən qurumun məlumatlarına əsasən, ölkədaxili turizm xərcləri 21% artaraq, 1,7 mlrd. manat, turizm sahəsinə qoyulan kapital sərmayəsi isə 20% artaraq, 360 min manat təşkil etmişdir [4].

Azad bazar iqtisadiyyatı şəraitində ölkədə aparılmış radikal islahatlar nəticəsində əhəmiyyətli sosial-iqtisadi dəyişikliklər baş vermiş, turizm fəaliyyəti üçün yeni iqtisadi mühit formalaşmışdır. Bu baxımdan turizm formalarının tənzimlənməsi və onların fəaliyyətinin təhlili hər şeydən əvvəl audit qiymətləndirməsinə şərait yaratmışdır.

Turizm formalarının müvəffəqiyyətlərinin əsas şərtlərindən biri onun fəaliyyətinin audit qiymətləndirməsidir. Hazırda turizm fəaliyyətinin müəyyən edilməsində və audit qiymətləndirilməsində çox zəruri olan göstəricilərdən istifadə olunur:

1. Turist fəaliyyətindən əldə edilən gəlir.
2. Turizm gəlirinin əhalinin hər bir nəfərinə düşən həcmi.
3. Turizm gəlirinin ümumdaxili məhsulda xüsusi çəkisi.
4. Turizmdə əlavə dəyərin ümumi daxili məhsulda çəkisi.
5. Mehmanxana və mehmanxana tipli müəssisələrin sayı.
6. Turizmin sahələrinə qoyulan investisiyaların həcmi.
7. Əhaliyə satılmış turizm yollayış blanklarının dəyəri.
8. Turizm xidmətinin keyfiyyəti.
9. Turizmin fəaliyyətinin səmərəliyi.
10. Məhsul (xidmət) istehsalına çəkilən xərclər.

Y E K U N

Beləliklə, yuxarıda qoyulan məsələnin həllində həmçinin ölkə rəhbərinin təşəbbüsü ilə hazırlanan Milli iqtisadiyyat və iqtisadiyyatın əsas sektoru üzrə strateji yol xəritəsinin də böyük təsiri olacaqdır. Belə ki, yol xəritəsində müəyyən edilən prioritet istiqamətlərdən biri də xidmət sektorudur. Xidmət sektorunun əsası olan turizm fəaliyyətinin formalaşması və inkişafı üçün aşağıdakılar təklif olunur:

1. Turizmin inkişafı üçün məqsədyönlü büdcə fondu yaradılsın.
2. Turistlərin ölkə ərazisində bələdçilər tərəfindən elmi, tarixi-mədəni, iqtisadi əhəmiyyətli məlumatlandırılması təmin edilsin.
3. Xaricə gedən Azərbaycan turistlərinin hüquqlarının və qanuni maraqlarının qorunması təmin edilsin.
4. Turizm fəaliyyətinin tənzimlənməsində normativ-hüquqi aktlar təkmilləşdirilsin.

AUDIT 2025, 1 (47), səh. 5-17.

AUDIT 2025, 1 (47), pp. 5-17.

АУДИТ 2025, 1 (47), стр. 5-17.

5. Ekoloji turizm fəaliyyəti üçün xüsusi qoruqların yaradılması təmin edilsin.
6. Turizm bazarının xüsusiyyətlərini nəzərə alaraq vahid qaydalar sistemi hazırlansın.
7. Ölkəyə gələn turistlər üçün viza rejimi sadələşdirilsin.
8. Turizmin infrastrukturunu təkmilləşdirmək.
9. Turizmin məhsullarının ixracına üstünlük vermək.
10. Turizm sənayesinin daha da formalaşmasına şərait yaratmaq.
11. Turizm fəaliyyətində sahibkarlığın inkişafı üçün əlverişli şərait yaratmaq.
12. Yeni turist marşrutlarının yaranmasına nail olmaq.
13. Regionlarda müxtəlif kateqoriyalı yeni mehmanxanaların yaradılmasına üstünlük vermək.
14. Turizm sahəsində beynəlxalq əməkdaşlığın və işgüzar əlaqələrin genişlənməsinə nail olmaq.

15. Regionlarda turizmin peşə məktəblərinin açılmasına şərait yaradılsın.

Beləliklə, araşdırmalardan görünür ki, respublikada turizmin inkişafını xarakterizə edən göstəricilərin dinamikasında davamlı olaraq artım var. Bu da ölkənin turizm potensialından daha yüksək səviyyədə istifadə edilməsinə istiqamətlənmiş işlərin inkişafında bu göstəricilərin daha da artmasına müsbət təsir göstərə bilər. Fikrimizcə, mövcud problemlərin həlli Azərbaycanı dünyanın qabaqcıl turizm mərkəzlərindən birinə çevirməklə ölkənin iqtisadi inkişafına güclü təkan verə bilər.

İSTİFADƏ EDİLMİŞ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. Turizm haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Bakı, 1999.
2. "Azərbaycan Respublikasında 2019-2023-cü illərdə Turizmin inkişafına dair Dövlət Proqramı. 6 aprel 2019. 13 s.
3. "Azərbaycan Respublikası regionlarının 2018-2023-cü illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı". 27 fevral 2019. 175 s.
4. "Azərbaycanda Turizm". Statistik məcmuə. Bakı. 2024, 101 s.
5. Böyük İqtisadi Ensiklopediya. Akademik Z.Ə. Səmədzadənin baş elmi redaktorluğu ilə. IV cild. Bakı, 2013. 635 səh.
6. Əlirzayev Ə. Q. Turizmin iqtisadiyyatı və idarə edilməsi. Bakı: 2010. 360 s.
7. Məmmədov C. A., Soltanov H.B., Rahimov S.H. "Beynəlxalq turizm". Bakı. 2012. 504 s.
8. Hacıyev F.Ş. "Azərbaycanda multiturizmin və mədəni müxtəlifliyin turizmin inkişafına təsiri" mövzusunda Respublika elmi konfransının materialları. Bakı, 2017. 88 s.
9. Александрова А.Ю. Международный туризм: учеб. пособие для вузов. М: Аспект Пресс, 2001. 520 s.
10. The Travel & Tourism Competitiveness Report, World Economic Forum, 2015: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Travel_TourismCompetitiveness_Report_2014-2015.
11. <http://www.stat.gov.az>
12. "Xalq qəzeti", 12 aprel 2017-ci il. 2 səh.

AUDIT 2025, 1 (47), səh. 5-17.
AUDIT 2025, 1 (47), pp. 5-17.
АУДИТ 2025, 1 (47), стр. 5-17.

Fazil Shohlet Hajiyeu,
D.Sc. (Econ.), Professor,
Azerbaijan State University
of Economics (UNEC),
E-mail:fazilhaciyev@yahoo.com
© F.Sh. Hajiyeu, 2025

ANALYSIS AND AUDIT EVALUATION OF TOURISM ACTIVITIES IN THE CONTEXT OF A GREEN ECONOMY

A B S T R A C T

The purpose of the research – is to justify the directions for the efficient use of the recreational potential and existing infrastructure of tourism in the country within the framework of the global economy, and to develop scientifically grounded proposals and recommendations for improving its organizational and economic mechanisms of development, taking into account national characteristics.

The methodology of the research – the study employs methods of analysis, comparison, classification, and analogy. The statistical indicators used to interpret the organizational features of tourism activities, as well as the sources of their formation, have been compared and clarified. At the same time, these indicators have been analyzed and systematized in terms of their role in shaping and stimulating tourism activity.

The practical importance of the research – the obtained results and proposed recommendations can be used to accelerate sustainable socio-economic development in Azerbaijan and its regions, improve the population's living standards, and implement employment-increasing measures in the country.

The results of the research – the study defines the sources and direction of statistical indicators that reflect the international mobility of tourism activity, including those used to assess tourist flows in Azerbaijan. Based on this, the formation, organization, and stimulation of tourism activities have been analyzed and evaluated.

The originality and scientific novelty of the research – based on global practices, the development of tourism activities can be applied to promote positive societal trends and support sustainable social development, including in the design of relevant projects. It is well known that tourism development contributes to job creation, increased budget revenues, diversification of services, workforce training, and infrastructure development.

Keywords: tourism development, tourism activity, tourism market, tourism infrastructure, tourism products.

AUDIT 2025, 1 (47), səh. 5-17.
AUDIT 2025, 1 (47), pp. 5-17.
АУДИТ 2025, 1 (47), стр. 5-17.

Гаджиев Фазиль Шохлет оглы,
доктор экономических наук, профессор,
Азербайджанский Государственный
Экономический Университет (UNEC),
E-mail: fazilhaciye@yahoо.com
© Гаджиев Ф.Ш., 2025

АНАЛИЗ И АУДИТОРСКАЯ ОЦЕНКА ТУРИСТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УСЛОВИЯХ ЗЕЛЁНОЙ ЭКОНОМИКИ

Р Е З Ю М Е

Цель исследования – обоснование направлений эффективного использования рекреационного потенциала и существующей инфраструктуры туризма в республике в контексте мировой экономики, а также разработка научно-обоснованных предложений и рекомендаций по совершенствованию организационно-экономического механизма его развития с учётом национальных особенностей.

Методология исследования – в работе применяются методы анализа, сравнения, классификации и аналогии. Система статистических показателей, используемых для интерпретации особенностей организации туристической деятельности, а также источники их формирования были сравнены и уточнены. Показатели, отражающие процессы формирования и стимулирования туризма, были проанализированы и систематизированы.

Практическая значимость исследования – полученные результаты и выдвинутые предложения могут быть использованы для ускорения устойчивого социально-экономического развития Азербайджана и его регионов, повышения уровня жизни населения и реализации мер, направленных на увеличение занятости.

Результаты исследования – определены направления и источники статистических показателей, отражающих международную мобильность туристической деятельности, в том числе показатели, применяемые для оценки туристических потоков в Азербайджане. На этой основе проанализированы и оценены процессы формирования, организации и стимулирования туристической деятельности.

Оригинальность и научная новизна исследования – опыт международной практики показывает, что развитие туризма может способствовать формированию положительных социальных тенденций и служить основой для устойчивого социального развития, в том числе в рамках проектной деятельности. Известно, что развитие туристической сферы способствует созданию рабочих мест, росту бюджетных поступлений, расширению спектра услуг, подготовке кадров и развитию инфраструктуры.

Ключевые слова: развитие туризма, туристическая активность, туристический рынок, туристическая инфраструктура, туристические продукты.

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur:
07.10.2024
Təkrar işlənməyə göndərilmişdir:
13.12.2024
Çapa qəbul olunmuşdur: 10.01.2025

Дата поступления статьи в редакцию: 07.10.2024
Отправлено на повторную обработку:
13.12.2024
Принято к печати: 10.01.2025

The date of the admission of the article to the editorial office: 07.10.2024
Send for reprocessing: 13.12.2024
Accepted for publication: 10.01.2025